

A SZOCIALISTA PEDAGÓGIA FELADATAI A TEHETSÉGEK KIBONTAKOZTATÁSA TERÜLETÉN.¹

ZIBOLEN ENDRE értékes cikkéhez csatolva egy-két olyan gondolatot szeretnék felvetni, amely a sokrétű és minden pedagógus számára izgalmas tehetség kérdésének a gyógy-pedagógust elsősorban érdeklő negatív előjelű probléma-körére vonatkozik.

A cikk kiinduló gondolata az volt, hogy a tudomány és technika fejlődésével kapcsolatban növekszenek az igények és követelmények a felnövekvő nemzedék tudásanyagára vonatkozóan. Ennek egyrészlől az lesz az eredménye, hogy kialakul egy pozitív előjelű, spontán szelekció. A magasra szabott követelményeknek legkönnyebben az tud eleget tenni, aki tehetséges, aki tehát rendelkezik mindazokkal a képességekkel, melyek a magas színvonalú alkotó munkához szükségesek.

A cikk a kérdésnek azt az oldalát világította meg, hogy mi a neveléstudomány és pedagógiai gyakorlat feladata abban, hogy ez a folyamat ne pusztán esetlegességen alapuló, spontán szelekció legyen. Rámutatott azokra a lehetőségekre, melyek a tehetség korai felismerésével és a pedagógiai intézményrendszer által nyújtott pozitív segítséggel a tehetségek kibontakozását és érvényesülését elősegítik.

Van azonban ennek a kérdésnek egy másik, számunkra nagyon lényeges oldala. Nézzük meg, hogy mi a következménye a tudomány és technika fejlődésével magasabbra szabott követelményeknek az átlag népesedés szempontjából. Két, egymásnak látszólag ellentmondó jelenségre kell itt felfigyelnünk.

1. A növekvő követelmények esetén az átlagnépesedésben érvényesül egy negatív előjelű szelekció, nő ugyanis azoknak a száma, akik ezeknek a követelményeknek nem tudnak eleget tenni. Ennek a kérdésnek az alaposabb megértéséhez vizsgáljuk meg azt, hogy milyen az intelligencia eloszlása az átlagnépesedésben. Erre vonatkozóan sok statisztikai adat ismeretes. Széles népeségtömegeken végeztek elsősorban Amerikában teszt vizsgálatokat, amelyek alapul szolgáltak a statisztikai kiérté-

keléshez. Ezeket kiegészítették a megvizsgált egyének szociális alkalmazkodó készségeinek, az életben való helytállásának a vizsgálatával. Így az intelligencia, illetőleg esetleges szubnormalitás megítéléséhez egyaránt felhasználták az intellektuális teljesítményeket és a szociális kritériumokat is. Ismerjük az ilyen vizsgálatokban rejlő hibalehetőségeket, de most anélkül, hogy az intelligencia eloszlás mögött rejlő oki tényezőket keresnénk, nézzük meg a kérdés jelenségtani oldalát.

Az átlag népesedésben az intelligencia eloszlása szabályos szóródást mutat, ami GAUSS-görbével ábrázolható. Ez azt jelenti, hogy a legnagyobb gyakoriság az átlagos intelligencia területén van. Van azonban bizonyos eltérés a szabályos GAUSS-görbétől. Az intelligencia eloszlás vonatkozásában ez az eltérés az, hogy a szélső értékek esetében nagyobb a gyakoriság az alacsonyabb intelligencia értékeknél, mint a magasabbaknál. Átlagosnál alacsonyabb intelligenciával azonban már nem tud az egyén bizonyos feladatokat, követelményeket megvalósítani. Ha nem tud helytállni akár az iskolai követelmények, akár a gyakorlati élet feladatai vonalán, akkor csökkentértékűnek számít és a szubnormálisok számát növeli. A GAUSS-görbe matematikai viszonyait figyelembe véve, egy adott populációban igen jelentős számot képviselnek a negatív variánsok körébe eső egyének. Az értelmi fogyatékosok, illetőleg csökkent értelmi képességűek százalékos előfordulása különböző statisztikák tanúsága szerint 0,8%-tól 2%-ig tehető, sőt, ha a retardáltakat és határesetjellegű értelmi képességeket is ide számítjuk, 3% körül lesz az arányuk.

Az értelmi fogyatékosok kritériumainak megállapításánál pedig rendszerint érvényesül az a szemlélet, elsősorban a debilisek kategóriájára vonatkozóan, hogy az értelmi fogyatékos fogalma a különböző társadalmakban függvénye az élet és oktatási standardoknak. Kevésbé differenciált társadalomban, egyszerű formális képzést nyújtó iskolában egy enyhén

¹ Hozzászólás a Magyar Pedagógia 1964/2. számában ezen a címen megjelent tanulmányhoz.

debilis gyermek nem okoz semmilyen problémát, esetleg észre sem veszik debilítását. Ez a kulturális színvonalról, a diagnosztikus munka fejlettségétől való függés megnehezíti, hogy az egyes országokban összehasonlítsuk az értelmi fogyatékosok számát. Valószínű, hogy a debilisek száma a fokozódó differenciálódással világszerte növekszik. Ezekre a problémákra az Egészségügyi Világszervezetnek a mentális egészséggel foglalkozó munkacsoportja hívta fel a figyelmet már 1957-ben Oslóban tartott szemináriumán.

Összegezve tehát, a tudomány és technika fejlődésével nőnek a felnövekvő nemzedékekkel szemben támasztott követelmények és ez világszerte tükröződik a pedagógiai reformtörekvésekben: „Többet és jobban adni”, hogy a felnövekvő nemzedék ki tudja elégíteni a társadalmi igényeket. Ez pedig magával hozza azt, hogy nő azoknak a száma, akik ezzel a többel nem tudnak lépést tartani. Ez önmagában még nem jelent problémát egy olyan társadalomban, ahol a tudománynak és kultúrának nem az egész társadalom, hanem annak egy rétege csak a részese.

Egészen másképpen jelentkezik a probléma azonban a szocialista társadalomban, ahol a kiinduló alapelv az, hogy a tudomány és kultúra eredményeit mindenki számára hozzáférhetővé akarjuk tenni és ahol az egész társadalomra számítani akarunk a tudomány, a technika, és kultúra továbbfejlesztésében. Olyan konkrét vetülete van ennek az elvnek, hogy a közeljövő társadalmában a tervek szerint már az egységesen kötelező középiskola fog megvalósulni, 18 éves korig lesz kiterjesztve a tankötelezettség. Ennek a kérdésnek a vonatkozásában nagyon sok szakemberben merültek fel aggályok: el fogja-e tudni érni ezt a célt minden tanuló, kitelik-e a közepes, gyenge értelmi képességű, retardált és határ-esetjellegű gyermekekből és fiatalokból az érettségi? Hiszen a gyakorlati tapasztalat máris azt mutatja, hogy sokuknál már az általános iskola felső tagozatában baj van. Kétszer, háromszor is járnak egy osztályt és sokszor nagyon sok jóakarató segítség mellett is szenvedés és nyűg nekik a tanulás, ugyanakkor egyszerű munkakörbe kerülve, kitűnően megállják a helyüket. Ezek a gyermekek az iskolai követelmények tekintetében olyan elmaradást mutatnak, ami megközelíti a debilítás kritériumát, de a szociális alkalmazkodás szempontjából mégis normálisak.

Feltehetjük ezek után a kérdést, indokolt-e ez az aggályoskodás? Befolyásolhatja-e a szocialista társadalom pedagógiai célkitűzéseit a fent említett összefüggés, vagyis az, hogy az embereknek eltérő képességeik vannak, és a társadalomban jelentős számmal vannak képviselve a gyenge képességű egyének.

Ahhoz, hogy ezt a kérdést helyesen lássuk, meg kell vizsgálnunk egy olyan jelenséget,

ami az eddigiekben tárgyaltakkal látszólag ellentmondásban van, de csak a két jelenség egymásra vonatkoztatásával lehet a kérdés jól megválaszolható.

2. A tudomány és technika fejlődése ugyanis nemcsak olyan következménnyel jár, hogy nő azoknak a száma, akik a tudomány fejlődésével diktált színvonalat nem érik el, hanem van egy olyan következmény is, illetve bizonyos értelemben előfeltétel, hogy a tudomány és kultúra fejlődésével együtt fejlődik a társadalom maga is. Az összefüggés kölcsönös. A fejlett társadalom fejleszti a tudományt és a fejlődő tudomány visszahat és segíti a társadalom fejlődését.

A társadalmi rendszert meghatározó termelési és gazdasági viszonyok változása a szociális, higiénés, kulturális körülmények fejlődése kihat az emberek tudatának a formálására és módot nyújt a képességek fejlesztéséhez is. Ez a folyamat persze lassú, de már napjainkban látunk erre vonatkozóan sok pozitív eredményt. A gazdasági felemelkedéssel együtt a kulturális színvonal emelkedése is együtt jár és miután a képességek a tevékenység során fejlődnek, az aktív társadalmi gyakorlatnak is van képességnevelő hatása.

Közismert, hogy az urbanizáció, az iparosodás nyomán javulnak széles néprétegek körében az intelligencia teljesítmények. A szocialista társadalmi rendszer pedig azzal, hogy széles néptömegek számára biztosítja a gazdasági felemelkedést, lehetőséget nyújt a képességek fejlődéséhez. A széles néptömegekre kiterjedő, magasszínvonalú oktatás pedig szintén ezt a célt szolgálja, hiszen tudjuk, hogy a korszerű pszichológiai szemlélet szerint a képességek nemcsak kibontakoznak az oktatás és nevelés folyamatában, hanem részben ebben a folyamatban magában keletkeznek. Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy van reális alapja az aggályoskodásnak az emberek képességeit és a feléjük támasztott követelményeket ismerve, de megállapíthatjuk azt is, hogy legalább ilyen reális alapja van a szocialista társadalom pedagógiai optimizmusának, amely a reformtörekvésekben megnyilvánul.

Persze az is kétségtelen, hogy az urbanizálódásnak és civilizálódásnak van egy másik, az intelligenciát érintő következménye. Jól tudjuk, hogy ezzel a folyamattal párhuzamosan nő a különböző civilizációs ártalom hatása-képpen pl. a fejlődési rendellenességek száma. Ugyanez a helyzet a fejlődő orvosi terápia esetében bizonyos betegségek mortalitásának csökkenése esetén is, amikor defektállapot marad vissza a gyógyulás után. Ezeket a kérdéseket azonban most nem érintjük. Annak az illusztrálására említettük csak, hogy az intelligencia kérdése rendkívül bonyolult és sok összetevője van.

A tehetségek felismerése, kibontakoztatása

és a társadalmi célok megvalósításához való felhasználása fontos pedagógiai feladat. Ugyanilyen fontos feladat a társadalmi célok kijelölése azoknak az egyéneknek a csoportjainál is, akik képességeik és adottságaik korlátozott-sága, vagy sérülése folytán sem a tehetségesek-

kel, sem az átlagos értelműekkel nem tudnak lépést tartani. A gyógyító neveléstudomány elméletének és gyakorlatának a jelenleg folyó reformmunkálatokban ezen a téren komoly feladatai vannak.

Lányiné Engelmeyer Ágnes

FÖLDES ÉVA: NÉPOKTATÁSI NÉPNEVELÉSI TÖREKVÉSEK A KORAI ANTIFEUDÁLIS NÉPI-FORRADALMI MOZGALMAKBAN.

Akadémiai Kiadó. Budapest. 1964.

FÖLDES ÉVA munkája a marxista neveléstörténetírás eddig szinte feldolgozatlan területét tárja fel: az eretnekmozgalmak nevelésközpontú törekvéseit. Az igen szép kiadású és gazdag illusztrációs anyagot tartalmazó könyv jelentőségét fokozza, hogy bár e kérdésnek Európa-szerte, sőt az USA-ban is óriási irodalma van, a marxista neveléstörténetírás nem szentelt eddig kellő figyelmet az egyébként sok érdekes problémát tartalmazó kérdésnek. Így a szerző ENGELSNEK — az eretnekmozgalmak lényegét feltáró — A német parasztháborúban foglalt alapvető útmutatásain túl, csak KAUTSKYNAK a múlt század végén megjelent és ma már sok szempontból túlhaladottnak mondható művére támaszkodhatott mint olyanra, amely összefüggő áttekintést ad az eretnekmozgalmak történetéről.

A Nyugaton létrejött gazdag irodalomnak közös lényege a középkori népi mozgalmak és eretnkségek elsődlegesen vallásos jellegének hangsúlyozása, amit az 1955-ös római történeti kongresszuson MORGEN történetészprofesszor így foglalt össze zárószavában: „Kétségtelenné látszik, hogy a középkori népi vallásos mozgalmakat nem osztályöntudat, sem pedig gazdasági követelések vezették, hanem ezek egyedüli mozgatóereje a vallás, a széles népi tömegek vallásos hite és törekvése.” (Idézi a szerző.)

Világos, hogy ezt az álláspontot a marxista történetészmélet nem fogadhatja el, a visszautasítás és cáfolat a marxista történetírás feladata. Ilyen jellegű részletes szakirodalom hiányában természetesen a szerzőnek sok helyen a neveléstörténet keretein túlmenő forráskutatósokra kellett vállalkoznia, és igen biztos marxista történetészmélettel kellett rendelkeznie ahhoz, hogy az eretnekmozgalmak helyét és jelentőségét világosan ki tudja jelölni a történeti fejlődés folyamatában, nevelési, oktatási törekvéseiket pedig megfelelően tudja értékelni. Ezeknek a kívánalmaknak a könyv messzememenően eleget tesz, sőt egy olyanfajta többletet is ad, ami az olvasó szemében a könyvet különösen érdekes olvasmánnyá teszi.

A szerző ui. nemcsak száraz tényeket, adatokat közöl a különböző eretnekmozgalmak létrejöttéről, kialakulásuk okairól, körülmé-

nyeiről, nemcsak egyszerűen leírja oktató nevelő tevékenységüket, hanem élénk tudja varázsolni a régesrég élt embereket vágyaikkal, törekvéseikkel, mindennapi életükkel tevékenységükkel, küzdelmeikkel, lázas útkeresésükkel, gyakran a mártíromságot is vállaló hősiességükkel együtt.

Ugyanakkor, amikor nyílegyenes logikával és mindenkor tényeken alapuló meggyőző erővel bizonyítja az engelsi megállapítást, hogy ui. a különböző eretnekmozgalmak esetében — lett-légyen a katarokról, valdensekről, huszitákról, vagy anabaptistákról szó — a vallásos ideológia csak burok, amely mögött a lényegét a paraszti — plebejus rétegek gazdasági — társadalmi törekvései jelentik, — nem feledkezik meg az embereket vezérlő alapvető érzelmekről sem; az egyenlőség iránti vágyról, amely nem éri be az isten előtt való egyenlőséggel, amely idegennek érzi magától a kizsákmányolást, a hazugságot, a csalást, a szemfényvesztést, és amely itt a földön is egyenlőséget akar minden téren, így a megismerés, a tudás terén is.

A szerző jól követhetően vezeti végig könyvében azt a gondolatot, amelyet egyik célkitűzésként vállal, ui. annak bizonyítását, hogy ... „az igazi népoktatási törekvések hordozója mindig maga a dolgozó nép volt, amely a saját körében alakította ki a maga szükségleteihez, lehetőségeihez mért oktatási nevelési törekvéseit.” Álláspontját széles történeti keretben fejt ki, jól tagolt, áttekinthető szerkezetben. A munka három nagy fejezetből áll, amelyek mindegyike önmagában is lezárt egésznek tekinthető, és amelyek egyszerűsége és legszervezettebb összefüggésben állnak egymással. Az első fejezet a korai eretnekmozgalmak (XI—XII. század) népoktatási törekvéseit mutatja be, és ennek keretében részletes leírást kapunk a katarok és valdensek eretnek iskoláiról. A második fejezetben a huszita forradalmi mozgalom törekvéseit, az új műveltség tartalmának kialakulását és a huszita-taborita népnevelési törekvések hazánkban megmutatókó hatását tárgyalja a szerző. A III. fejezet a német parasztháború népoktatási, népoktatási törekvéseit tartalmazza. Ennek keretében szól a szerző a humanizmus